

1988

$\beta \ddot{y}^{\wedge 3} \mu \tilde{A} \pm \text{Æ} \pm \tilde{A} \zeta \mu \ddot{A}^{10} \neg \frac{1}{4} \mu \ddot{A} \cdot \text{œ} \cdot \ddot{A} \text{Á}$
 $\beta \ddot{y} \sim \mu \tilde{A} \tilde{A} \pm \gg \zeta \frac{1}{2}^{-0} \cdot \hat{A} \tilde{A} \ddot{A} \pm \ddot{A} - \gg \cdot \ddot{A} \zeta \text{Å} 1$
 $\beta \ddot{y} \pm \text{Á} \zeta - \hat{A} 14 \zeta \text{Å} \pm^1 \hat{I} \frac{1}{2} \pm$

Katsaros, Vasilis

$\beta \ddot{y} \text{š} - \frac{1}{2} \ddot{A} \text{Á} \zeta \text{ ' } \text{Å} \text{¶} \pm \frac{1}{2} \ddot{A} \hat{I} \frac{1}{2} \cdot \text{Á} \mu \text{Å} \frac{1}{2} \hat{I} \frac{1}{2}, \text{ ' } \dots \sim$

<http://hdl.handle.net/11728/7625>

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

ΕΓΓΡΑΦΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΣΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 13ου - ΑΡΧΕΣ 14ου ΑΙΩΝΑ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΤΣΑΡΟΣ

Ανάτυπο
από το *Αφιέρωμα στον Εμμανουήλ Κριαρά*
Θεσσαλονίκη 1988

ΚΕΝΤΡΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΕΓΓΡΑΦΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΣΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 13ου - ΑΡΧΕΣ 14ου ΑΙΩΝΑ

ΒΑΣΙΛΗΣ ΚΑΤΣΑΡΟΣ

ΕΓΓΡΑΦΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΣΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 13ου - ΑΡΧΕΣ 14ου ΑΙΩΝΑ

Α. ΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

Στα φφ. 74-79^v του χφ Vat. gr. 1891¹ περιέχονται ορισμένα κείμενα που από πρώτη ματιά φαίνεται ότι σχετίζονται με τη μητρόπολη Θεσσαλονίκης². Από το σύνολο αυτών των κειμένων μόνον ορισμένα προσέλκυσαν το ενδιαφέρον των ερευνητών την τελευταία μόλις δεκαετία³. Τα κείμενα, που περιλαμβάνονται στα παραπάνω φύλλα του Βατικανού χειρογράφου, είναι, σύμφωνα με την περιγραφή του Canart, τα ακόλουθα:

1. Επιστολή κάποιου επισκόπου προς την Εκκλησία της Θεσσαλονίκης (φφ. 74-75)⁴.
2. Επιστολή κάποιου πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως προς τους μοναχούς της μονής Υπομιμνήσκοντος στη Θεσσαλονίκη (φφ. 75-75^v)⁵.
3. Επιστολή του ίδιου πατριάρχη προς τον αυτοκράτορα του Βυζαντίου με περιεχόμενο σχετικό με την κατάσταση στη μονή του Υπομιμνήσκοντος (φφ. 75^v-76)⁶.

1. Περιγραφή του χφ βλ. στον κατάλογο του P. Canart, *Bibliothecae Apostolicae Vaticanae Codices Manuscripti Recensiti, Codices Vaticani Graeci, Codices 1745-1962*, τόμ. I, *Codicum enarrationes*, In Bibliotheca Vaticana MCMLXX, σ. 520-528.

2. Στα φφ. 74-75 π.χ. η επιστολή του επισκόπου απευθύνεται προς την Εκκλησία της Θεσσαλονίκης, στο φ. 75^v μνημονεύονται η μονή και οι μοναχοί της μονής Υπομιμνήσκοντος στη Θεσσαλονίκη, στο φ. 76 εκδίδεται από τη μητρόπολη Θεσσαλονίκης διαζύγιο, ενώ από την ίδια μητρόπολη υπογράφεται από τον πρωτόθρονο επίσκοπο Κίτρου άλλο διαζύγιο, που καταλαμβάνει τα φφ. 76^v-77 του χφ. Vat. gr. 1891. Τέλος, στα φφ. 77^v και 78^v-79^v περιλαμβάνονται κείμενα που σχετίζονται με τη μητρόπολη Θεσσαλονίκης, βλ. P. Canart, *Codices*, σ. 526-527.

3. Βλ. P. Magdalino, Some Additions and Corrections to the List of Byzantine Churches and Monasteries in Thessalonica, *REB* (1977) 284-285. Βλ. ακόμη P. Lemerle - A. Guillou - N. Svoronos - D. Papachryssanthou, *Actes de Lavra*, II, 1204-1328), [*Archives de l'Athos*, VIII], Paris 1977, σ. 301-303 (*Appendice VII*).

4. Βλ. έκδοση του κειμένου στη σ. 87-88 εδώ.

5. Βλ. έκδοση του κειμένου στη σ. 89 εδώ. Το κείμενο παραδίδεται και από το χφ Paris. gr. 1124A, φ. 232^v-233 (βλ. P. Canart, *Codices*, σ. 526).

6. Βλ. έκδοση του κειμένου στη σ. 89-90 εδώ.

4. Ένα κείμενο διαζυγίου που εκδίδεται από τη μητρόπολη Θεσσαλονίκης (φ. 76)⁷.
5. Ένα κείμενο διαζυγίου που εκδίδει ο πρωτόθρονος επίσκοπος της μητρόπολης Θεσσαλονίκης, ο επίσκοπος Κίτρους Ιωάννης (φφ. 76^v-77)⁸.
6. Επιστολή κάποιας μοναχής προς τον μητροπολίτη Θεσσαλονίκης με θέμα την παραχώρηση σ' αυτήν της άδειας να φροντίζει τη μονή του Αγίου Δημητρίου της Κεφαλονίας στη Θεσσαλονίκη (φ. 77)⁹.
7. Ένα κείμενο-απάντηση του μητροπολίτη Θεσσαλονίκης στην προηγούμενη αίτηση της μοναχής (φφ. 77-77^v)¹⁰.
8. Γραφή του μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Ιακώβου με την οποία παραχωρούνται τα δικαιώματα της μητρόπολης Θεσσαλονίκης στον ιερέα Δημήτριο τον Κοντό¹¹ για ένα νερόμυλο στην περιοχή του χωριού των Αγίων Αποστόλων (φ. 78^v)¹².
9. Γράμμα του μητροπολίτη Θεσσαλονίκης προς τους μοναχούς της μονής Λαύρας για την παραχώρηση σ' αυτούς τριών *κελλίων* στην περιοχή «Λογγοῦ» τῆς Ερμυλείας, καθώς και δύο *κελλίων* στην περιοχή του «Τριποτάμου» της Χαλκιδικής (φφ. 78^v-79)¹³.
10. Απάντηση των μοναχών της μονής Λαύρας με την οποία αποδέχονται την παραχώρηση και αναλαμβάνουν τις υποχρεώσεις τους προς τη μητρόπολη Θεσσαλονίκης (φ. 79^v)¹⁴.

Από τα παραπάνω κείμενα έχουν εκδοθεί δύο, που αφορούν τη μονή Αγίου Δημητρίου Κεφαλονίας της Θεσσαλονίκης από τον P. Magdalino (1977)¹⁵, και τα δύο κείμενα, που αφορούν την παραχώρηση των *κελλίων* στη μονή της Λαύρας στον τόμο *Actes de Lavra II* (1977) από τους P. Lemerle, A. Guillou, Νίκο Σβορώνο και Διονυσία Παπαχρυσάνθου¹⁶, επειδή παρεμπιπτόντως τα κείμενα ενδιέφεραν και στις δύο περιπτώσεις το κύριο θέμα των

7. Βλ. έκδοση του κειμένου στη σ. 90-91 εδώ.

8. Βλ. έκδοση του κειμένου στη μελέτη μου, *Ανέκδοτο διαζύγιο του 13ου αιώνα και το πρόβλημα του συντάκτη του επισκόπου Κίτρους 'Ιωάννη, Μνήμη Αίνου Πολίτη*, Θεσσαλονίκη 1988, σ. 53-63.

9. Βλ. έκδοση του κειμένου από τον P. Magdalino, *Some Additions and Corrections*, σ. 284-285.

10. Βλ. έκδοση του κειμένου από τον P. Magdalino, *ό.π.*, σ. 285.

11. Βλ. *Prosopographisches Lexikon der Palaiologenzeit*, τεύχ. 6, Wien 1983, σ. 9.

12. Βλ. έκδοση του κειμένου στη σ. 92-93 εδώ.

13. Βλ. έκδοση του κειμένου στο βιβλίο των P. Lemerle - A. Guillou - N. Svoronos - D. Papachryssanthou, *Actes de Lavra*, τόμ. II, σ. 301-302.

14. Βλ. έκδοση του κειμένου, *ό.π.*, σ. 303.

15. Βλ. παραπάνω, σημ. 9, 10.

16. Βλ. παραπάνω, σημ. 13, 14.

μελετητών. Από τα υπόλοιπα κείμενα το διαζύγιο, που αποδίδεται στον επίσκοπο Κίτρους Ιωάννη, με απασχόλησε σε ιδιαίτερη εργασία¹⁷, όπου εξετάζονται τα σχετικά με την προσωπικότητα του επισκόπου Κίτρους και εκδίδεται το κείμενο, ενώ τα άλλα πέντε κείμενα παραμένουν, όσο ξέρω, ανέκδοτα.

Μέσα σ' ένα γενικότερο πρόγραμμα για την ολοκλήρωση της έκδοσης των ανέκδοτων κειμένων του χφ Vat. gr. 1891¹⁸, η ενότητα των κειμένων που σχετίζονται με τη μητρόπολη Θεσσαλονίκης παρουσιάζει, νομίζω, ξεχωριστό ενδιαφέρον, επειδή δεν έχουν ερευνηθεί ως τώρα τα επιμέρους προβλήματα των κειμένων, όπως είναι π.χ. το πρόβλημα της ταύτισης των αναφερομένων προσώπων, που θα επέτρεπαν στη συνέχεια την αξιολόγηση της μικρής αυτής συλλογής και τη θέση της μέσα στη μεγαλύτερη ενότητα των Επιστολών του Βατικανού χειρογράφου.

B. ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ, ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Ο P. Magdalino παρατήρησε ότι τα κείμενα είναι αχρονολόγητα, αλλά υπάρχουν ορισμένες ενδείξεις για τη χρονολόγησή τους από τα μέσα προς τα τέλη του 13ου αιώνα¹⁹. Έτσι, κατά τον Magdalino²⁰, το υπ' αριθ. 8 κείμενο μπορεί να χρονολογηθεί ύστερα από τη μητροπολιτική θητεία του Μανουήλ Δισυπάτου στη Θεσσαλονίκη (1258-1275)²¹. Αλλά στο κείμενο αναφέρεται ο μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Ιάκωβος²² που βρίσκεται στον επισκοπικό θρόνο τον Ιανουάριο του 1295²³. Ο ίδιος μελετητής θεωρεί ότι τρεις επιστολές από το επιστολάριο του Vat. gr. 1891, που παρουσιάζουν την αλληλογραφία ενός ανώνυμου κληρικού της Θεσσαλονίκης με τον Θεόδωρο Μετοχίτη, μπορούν να χρονολογηθούν ύστερα από το 1290, όταν ο Μετοχίτης γίνεται «μέγας λογοθέτης»²⁴.

17. Βλ. παραπάνω, σημ. 8.

18. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν κυρίως οι επιστολές των φφ. 31-32', 51^v-58^v (βλ. P. Canart, *Codices*, σ. 521 και 523-524), οι οποίες απαιτούν ειδικότερη έρευνα.

19. Βλ. P. Magdalino, *Some Additions and Corrections*, σ. 279.

20. Ό.π.

21. Ο Magdalino αναφέρεται προφανώς στο χωρίο «τοῦ ἐν ἀρχιερεῦσιν μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τοῦ Μεσοποταμίτου ἐκείνου δηλονότι, ἀκολούθως τοῦ κυροῦ Ἰωσήφ καὶ ἐπομένως ἐν ὑστέροις τοῦ Γλυκέος κυροῦ Βασιλείου», βλ. σ. 92 ἐδώ.

22. Βλ. σ. 91 ἐδώ: «καθ' ὀρισμὸν τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν αὐθέντος καὶ δεσπότης τῆς θειοτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Θεσσαλονίκης, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου κυροῦ Ἰακώβου». Πρβλ. καὶ P. Canart, *Codices*, σ. 526.

23. Βλ. *REB* 10 (1952) 109 καὶ σημ. 6.

24. Βλ. P. Magdalino, *Some Additions and Corrections*, σ. 279 καὶ σημ. 11.

Από την ταύτιση του Ιωάννη Κίτρους με τον επίσκοπο Κίτρους Ιωάννη τον Σηκουνηνό, που αναφέρεται σε έγγραφο του 1295²⁵ και το οποίο σχετίζεται με τη μητρόπολη Θεσσαλονίκης²⁶, ενισχύεται η άποψη ότι τα κείμενα μπορούν να χρονολογηθούν στην τελευταία δεκαετία του 13ου αιώνα. Οι εκδότες των *Actes de Lavra II*, θέτουν επίσης ως *terminus ante quem* για τα υπ' αριθ. 9,10 κείμενα τον Απρίλιο του 1304²⁷.

Συνοφασμένο με τα χρονολογικά ζητήματα είναι και το πρόβλημα της ταύτισης των προσώπων, που αναφέρονται στα κείμενα: πρώτο, και βασικότερο είναι το θέμα της ταύτισης του μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, που σε όλα τα κείμενα (εκτός από το υπ' αριθ. 5) είναι ανώνυμος. Σε δεύτερη μοίρα τοποθετείται το θέμα της ταύτισης του ανώνυμου πατριάρχη στα υπ' αριθ. 2 και 3 κείμενα και σε τρίτη θέση το πρόβλημα της ταύτισης του αναφερομένου βυζαντινού αυτοκράτορα, που είναι και το ευκολότερο· μάλλον δεν αποτελεί καν πρόβλημα.

Στο φ. 74 του χφ Vat. gr. 1891 η επιστολή του ανώνυμου μητροπολίτη είναι ακέφαλη²⁸, επειδή έχουν εκπέσει μετά το φ. 73^v²⁹ ένα ή περισσότερα φύλλα. Στο φ. 77^v στον στίχ. 5 τελειώνει το υπ' αριθ. 7 κείμενο· όλο το υπόλοιπο μέρος αυτού του φύλλου είναι λευκό, όπως είναι επίσης λευκό και το φ. 78^f³⁰. Τα υπ' αριθ. 8, 9 και 10 είναι γραμμένα από μεταγενέστερο χέρι (του 14ου αιώνα) στα φφ. 78^v-79^v³¹. Στο υπ' αριθ. 8 έγγραφο αναφέρεται ρητά

25. Βλ. Fr. Dölger, *Aus den Schatzkammern des heiligen Berges*, München 1948, σ. 166-168 και σ. 170.

26. Βλ. Ανέκδοτο διαζύγιο, σ. 63, σημ. 54.

27. Βλ. *Actes de Lavra*, II, σ. 301.

28. Βλ. πίν. 1 εδώ.

29. Στο φ. 73^v, ύστερα από το κείμενο του Αποκαύκου με αρχή «*Επιχορεύει τοῖς ἐννόμοις συνοικεσίαν» [ο Canart παραπέμπει γι' αυτό στο χφ Hierosolymitanum 276, φ. 57 και Petropolitanum 250, φ. 39^v (βλ. P. Canart, *Codices*, σ. 526), αλλά το κείμενο είναι εκδομένο: βλ. Αθ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Συνοδικά γράμματα 'Ιωάννου τοῦ 'Αποκαύκου μητροπολίτου Ναυπάκτου, *Βυζαντίς* τόμ. Α', 1909, σ. 27-28, αριθ. 10 (κατά το χφ Η)· πρβλ. Ν. Β. Τωμαδάκη, Οἱ λόγιοι τοῦ δεσποτάτου τῆς 'Ηπείρου, *ΕΕΒΣ* 27 (1957) 39, αριθ. 11 (= *Σύλλαβος Βυζαντινῶν μελετῶν καὶ κειμένων*, τεύχ. Β', *Φραγκοκρατία καὶ Παλαιολόγιοι Χρόνοι*, Αθήναι 1961, σ. 39, αριθ. 11], ακολουθεῖ η αρχή από ένα άλλο κείμενο διαζυγίου, το οποίο ο Canart (*Codices*, σ. 526) αποδίδει, ἴσως ὀρθά, στον Ιωάννη Αποκαύκο. Το κείμενο ὅμως αυτό δεν εμφανίζεται ούτε στον κατάλογο των ἔργων του Αποκαύκου των χφφ Petropol. gr. 250 [βλ. Ν. Α. Bees, Περιγραφή τοῦ κώδικος 'Ισαὰκ τοῦ Μεσοποταμίτου (= petropol. graec. CCL), *BNJ* 21 (1976) 9-52] και Hierosol. gr. 276 (βλ. Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, *Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη*, τόμ. Α', St. Petersburg 1891, φωτ. ανατ. Bruxelles 1963, σ. 338-344) ούτε στα incipits που δημοσιεύει ο Τωμαδάκης (ό.π. σ. 405-422).

30. Βλ. πίν. 5 εδώ.

31. Βλ. πίν. 6 εδώ.

το όνομα του μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Ιακώβου (1284-1299)³². Δεν υπάρχουν αποδείξεις που θα συνέδεαν τα επόμενα κείμενα (τα υπ' αριθ. 9 και 10) με το πρόσωπο του μητροπολίτη Ιακώβου. Είναι, ωστόσο, πολύ λογικό να υποθέσουμε ότι ο γραφέας του 14ου αιώνα δεν πρόσθεσε τα τρία τελευταία κείμενα στο χειρόγραφο χωρίς λόγο.

Στην ακέφαλη επιστολή του ανώνυμου μητροπολίτη προς την Εκκλησία της Θεσσαλονίκης γίνεται σαφής λόγος για την απουσία του παραπάνω μητροπολίτη από την πόλη³³ και με την επιστολή αυτή ο ίδιος επιχειρεί να νοθετίσει τον κλήρο για την προσήλωση στα καθήκοντά του και την τήρηση της ιεραρχικής τάξης³⁴.

Στην επιστολή του πατριάρχη που αναφέρεται στα γεγονότα της μονής του Υπομινήσκοντος³⁵ μαθαίνουμε ότι οι μοναχοί, που πήγαν στην Κωνσταντινούπολη για να κάνουν γνωστό το πρόβλημα της μονής³⁶ και να ζητήσουν την άνωθεν επέμβαση, συνάντησαν τον πατριάρχη, αφού πρώτα επισκέφτηκαν τον μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, ο οποίος βρισκόταν κι αυτός εκείνη την εποχή στην Πόλη³⁷. Πρόκειται πιθανότατα για το πρόσωπο του μητροπολίτη που γράφει την προηγούμενη επιστολή προς την Εκκλησία Θεσσαλονίκης, αν κρίνουμε από το περιεχόμενο και τη χρονολογική σειρά, με την οποία παρουσιάζονται τα κείμενα αυτά στο χειρόγραφο.

Ο πατριάρχης δέχεται τους μοναχούς και τους εφοδιάζει στη συνέχεια με μια επιστολή του προς τον αυτοκράτορα, η οποία ακολουθεί, στη σειρά των κειμένων του χφ Vat. gr. 1891, την επιστολή του πατριάρχη προς τους μοναχούς της μονής Υπομινήσκοντος. Με την επιστολή προς τον αυτοκράτορα ο πατριάρχης επιχειρεί να πληροφορήσει την πολιτική εξουσία ότι στη Θεσσαλονίκη, στη μονή του Υπομινήσκοντος, κάποιος, που ανήκει στους «μεγάλους και κατά κόσμον περιφανείς»³⁸, ανακατεύτηκε στα

32. Βλ. σημ. 22 εδώ.

33. Βλ. σ. 87 εδώ: «...τῆς ἡμῶν ταπεινότητος ὁ τῆς ἀποδημίας οὗτος χρόνος δηλώσειεν...».

34. Βλ. σ. 88: «...πατρικῶς παραδηλοῦμεν τε καὶ παρεγγνώμεθα, μάλιστα μὲν ἀντιποιεῖσθαι τῆς ὀφειλομένης ὑμῖν εὐταξίας καὶ καταστάσεως...».

35. Για τη μονή βλ. R. Janin, *Les églises et les monastères des grands centres byzantines*, Paris 1975, σ. 413-414, όπου και σχετική βιβλιογραφία. Η θέση της μονής στη Θεσσαλονίκη δεν είναι γνωστή, βλ. Β. Δημητριάδη, *Τοπογραφία της Θεσσαλονίκης κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας 1430-1912*, Θεσσαλονίκη 1983, σ. 268.

36. Βλ. σ. 89 εδώ: «Οἱ ὑμέτεροι ἀδελφοὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀφικόμενοι...».

37. Βλ. σ. 89 εδώ: «... εἰς τὸν ἱερώτατον μητροπολίτην Θεσσαλονίκης, ὑπέρτιμον καὶ ἔξαρχον πάσης Θετταλίας, ἀγαπητὸν κατὰ κύριον ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργὸν τῆς ἡμῶν μετριότητος, προσώκειλαν καὶ πάσης ἄλλης φιλοφροσύνης καὶ δεξιώσεως παρὰ τούτου τυχόντες...».

38. Βλ. σ. 90 εδώ: «τοὺς γὰρ μεγάλους καὶ κατὰ κόσμον περιφανεῖς ἐπ' εὐεργεσία καὶ

πράγματα λειτουργίας της μονής, ανέκρινε τους μοναχούς και επέβαλε ηγούμενο της δικής του προτίμησης. Ο πατριάρχης συνέστησε επίσης στους μοναχούς «μη ταραχάς μετ' ἀλλήλων ἔχειν καὶ σκάνδαλα, ἀλλ' εἰρήνην ἄγειν πνευματικὴν καὶ ὁμόνοιαν καὶ ἀγάπην ἀδελφικὴν ἕκαστον τὸ ἑαυτοῦ μετερχόμενον διακόνημα μετ' εὐλαβείας καὶ φόβου Θεοῦ καὶ μὴ φιλοπρωτεῖν»³⁹.

Τα χρονολογικά περιθώρια καθιστούν βέβαιη την ταύτιση του αυτοκράτορα με τον Ανδρόνικο Β΄ Παλαιολόγο. Επομένως, ως προς τον αυτοκράτορα, δεν υπάρχει πρόβλημα ταύτισης. Απεναντίας υπάρχει πρόβλημα ταύτισης του πατριάρχη, επειδή και στα περιορισμένα πλαίσια ανάμεσα στα έτη 1290-1304 εναλλάσσονται στον πατριαρχικό θρόνο ο Αθανάσιος Α΄ (1289-1293 και 1303-1310)⁴⁰ και ο Ιωάννης Κοσμάς (1294-1303)⁴¹.

Αν βασιστούμε στα ίδια τα κείμενα, που μας πληροφορούν ότι ο μητροπολίτης Θεσσαλονίκης ἔλλειψε για ένα χρονικό διάστημα από τη Θεσσαλονίκη⁴², είναι δυνατό, νομίζω, να προσδιοριστεί ακριβέστερα από τα ίδια επίσης κείμενα της συλλογής ο χρόνος της απουσίας του, τότε που οι μοναχοί της μονής του Υπομιμνήσκοντος βρέθηκαν στην Κωνσταντινούπολη, για να ενημερώσουν τον ίδιο, τον πατριάρχη και τον αυτοκράτορα για όσα συνέβαιναν στο μοναστήρι τους, με τις παρεμβάσεις κάποιου ισχυρού πολιτικού προσώπου στα εσωτερικά της μονής. Μεταξύ των εγγράφων αυτών παρεμβάλλεται —όχι τυχαία— ένα κείμενο διαζυγίου (αριθ. κειμένου 5), το οποίο εκδίδει ο επίσκοπος Κίτρους Ιωάννης⁴³. Ο γραφέας του χειρογράφου επιδιώκει να καταστήσει σαφή τη διάκριση ανάμεσα στον συντάκτη αυτού του κειμένου και στον μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Ιάκωβο, στη θητεία του οποίου θα πρέπει να χρονολογηθούν τα έγγραφα που σχετίζονται με τη μονή του Αγίου Δημητρίου της Κεφαλονίας. Η θέση του κειμένου του διαζυγίου μεταξύ των εγγράφων που σχετίζονται με τη μητρόπολη Θεσσαλονίκης, η σύνδεσή του με τον επίσκοπο Κίτρους Ιωάννη και η αναφορά της ιδιότητάς του ως πρωτοθρόνου επισκόπου ερμηνεύονται, μόνο αν ο Ιωάννης θεωρηθεί αντικαταστάτης του απουσιάζοντος μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, σύμφωνα με την τάξη των επισκοπών της μητρόπολης, μόνος

παντοία φιλοτιμία ἰδιοποιουμένους οἶδαμεν σεβασμίαν μονήν, οὐ μὴν γε ἐπὶ λύμῃ καὶ ἀπωλείᾳ οὐδὲ ἐπὶ τοῦ κατ' ἀρχὴν ἐθέλειν οὐ τῶν σωματικῶν μόνον ἀλλὰ καὶ τῶν πνευματικῶν καὶ μοναχούς ἀνακρίνειν καὶ καθηγουμένους προβάλλεσθαι καὶ τάλλα πράττειν ὅσα μόνοις τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐφεῖται...».

39. Βλ. σ. 89 εδῶ.

40. Βλ. J. Darrouzès, *Regestes des actes patriarchat*, σ. 377 και 371.

41. Ὁ.π., σ. 321-354.

42. Βλ. σ. 89 εδῶ.

43. Βλ. σ. 82 εδῶ. Πρβλ. και σ. 80 σημ. 8.

αρμόδιος να ενεργεί όπως ο μητροπολίτης και να χειρίζεται υποθέσεις όπως π.χ. τα διαζύγια. Ο Ιωάννης επίσκοπος Κίτρους εμφανίζεται, μαζί με τον μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Ιάκωβο, ως πρωτόθρονος επίσκοπος Κίτρους σε έγγραφο της μητρόπολης Θεσσαλονίκης, που χρονολογείται στον Ιανουάριο του 1295⁴⁴. Με βάση επομένως τους προηγούμενους συσχετισμούς των προσώπων ο ανώνυμος μητροπολίτης Θεσσαλονίκης είναι ο Ιάκωβος. Συνεπώς *terminus post quem* για τα κείμενα είναι το έτος 1294, κατά το οποίο ο Ιάκωβος ανήλθε στον μητροπολιτικό θρόνο της Θεσσαλονίκης. Γι' αυτή την εποχή βέβαια δεν υπάρχει αμφιβολία ότι στον πατριαρχικό θρόνο βρισκόταν ο Ιωάννης ΙΒ', ο οποίος είχε ιδιαίτερη οικειότητα τόσο με τον αυτοκράτορα, ως πνευματικός του, όσο και με τον μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Ιάκωβο, εχθρό του ανταγωνιστή του Αθανασίου Α'⁴⁵.

Με βάση τα παραπάνω, τα τρία πρώτα κείμενα, που φαίνεται ότι εντάσσονται σε μία ομάδα εγγράφων από το αρχείο της μητρόπολης Θεσσαλονίκης, μπορούν να χρονολογηθούν ύστερα από το 1294 —χρονιά ανάρρησης στον πατριαρχικό θρόνο του Ιωάννη ΙΒ'— και μέσα στα χρόνια της θητείας του Ιακώβου στη μητρόπολη Θεσσαλονίκης.

Οι προηγούμενες παρατηρήσεις μπορούν να εξηγήσουν την ενέργεια του γραφέα των φφ. 78^v-79^v. Ο μεταγενέστερος αυτός γραφέας πρόσθεσε στη συνέχεια αυτής της ομάδας των εγγράφων του μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Ιακώβου ένα ακόμη έγγραφο, στο οποίο αναφέρεται ρητά ο Ιάκωβος⁴⁶, και πιθανότατα τα δύο τελευταία έγγραφα, τα οποία σχετίζονται με την παραχώρηση των *κελλίων* στη μονή της Λαύρας και που μπορούν έτσι να χρονολογηθούν μέσα στην περίοδο της θητείας του Ιακώβου στη μητρόπολη Θεσσαλονίκης. Το σύνολο επομένως των δέκα εγγράφων μπορεί να ενταχθεί στο χρονολογικό πλαίσιο της αρχιερατείας του Ιακώβου, το όνομα του οποίου πιθανότατα θα ήταν γραμμένο στην αρχή της συλλογής, σε κάποιον από τα φύλλα που έχουν εκπέσει ανάμεσα στα φφ. 73^v-74.

Η αξία των παραπάνω κειμένων δεν περιορίζεται μόνο στο γεγονός ότι

44. Βλ. Fr. Dölger, *Aus den Schatzkammern des heiligen Berges*, München 1948, σ. 167-168.

45. Ο Ιωάννης ΙΒ' Κοσμάς ανήλθε στον πατριαρχικό θρόνο το 1294 (βλ. J. Darrouzès, *Regestes des actes patriarchat*, σ. 349) και ήταν «πνευματικός του αυτοκράτορος» (βλ. Μ. Ι. Γεδεών, *Πατριαρχικοί Πίνακες...*, Κωνσταντινούπολις [1885-1890], σ. 404). Για την εχθρική στάση του Αθανασίου προς τον Ιάκωβο βλ. Alice-Mary Maffry Talbot, *The Correspondence of Athanasius I, Patriarch of Constantinople, Letters to the Emperor Andronicus II, Members of the Imperial Family, and Officials*. [Corpus Fontium Historiae Byzantinae, VI], Dumbarton Oaks 1975, σ. 286, αριθ. επιστολής 112, στίχ. 30 κ.ε. Πρβλ. σχόλιο των σ. 438-439 (31).

46. Βλ. σ. 91 εδώ: «καθ' όρισμόν τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν ἀθένητος καὶ δεσπότου τῆς θειοτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Θεσσαλονίκης, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου κυροῦ 'Ιακώβου».

αυτά αποτελούν μοναδικές ιστορικές πηγές για τα θέματα στα οποία αναφέρονται. Ορισμένα από τα κείμενα αυτά, ειδικότερα τα τρία πρώτα, που σχετίζονται με την αναταραχή στη Θεσσαλονίκη και την ανάμειξη πολιτικών προσώπων στα πράγματα της διοίκησης της μονής του Υπομνησκοντος, παρουσιάζουν γενικότερο ενδιαφέρον, επειδή το φαινόμενο δεν είναι μεμονωμένο. Την ίδια περίπου εποχή συμβαίνουν στη Θεσσαλονίκη παρόμοια πράγματα στη βασιλική μονή του Ακαπνίου⁴⁷. Είναι βέβαιο ωστόσο, στην περίπτωση της μονής του Υπομνησκοντος, ότι το υψηλό πολιτικό πρόσωπο, που επεμβαίνει και τοποθετεί ηγούμενο στη μονή, θα είχε αυξημένες αρμοδιότητες από τον ίδιο τον αυτοκράτορα, ο οποίος, όπως φαίνεται από το κείμενο, συνιστά στους μοναχούς που τον επισκέπτονται ψυχραιμία. Μια τέτοια ισχυρή προσωπικότητα, που εμφανίζεται με «αυτοκρατορική», θα λέγαμε, εξουσία στη Θεσσαλονίκη αυτή την εποχή, είναι ο στρατηγός Μιχαήλ Γλαβάς⁴⁸, ο οποίος ετοιμάζει και πραγματοποιεί στα 1297 τον πόλεμο εναντίον των Σέρβων⁴⁹.

Τέλος, το αποσπασματικό σύνολο από το χαρτοφυλάκιο του Ιακώβου Θεσσαλονίκης θυμίζει τα αντίστοιχα αρχεία γνωστών λογίων ιεραρχών του 13ου αιώνα, όπως του Ιωάννη Αποκαύκου, μητροπολίτη Ναυπάκτου, του Δημητρίου Χωματηνού, αρχιεπισκόπου Αχρίδας, ή του μητροπολίτη Κερκύρας Γεωργίου Βαρδάνη. Αν και ο όγκος του αρχείου του Ιακώβου Θεσσαλονίκης είναι αρκετά μικρός η λογιότητά του μας είναι γνωστή και από άλλες φιλολογικές του ασχολίες⁵⁰, που τον τοποθετούν στην ιστορία της βυζαντινής γραμματείας στο μεταίχμιο του 13ου-14ου αιώνα.

47. Βλ. R. Janin, *Les églises et les monastères*, σ. 348 και σημ. 1-3. Πρβλ. Alice-Mary Maffry Talbot, *The Correspondence of Athanasius I*, σ. 40, αριθ. επιστολής 16. Πρβλ. και σχόλιο των σ. 321-322.

48. Για την προσωπικότητα του Μιχαήλ Γλαβά βλ. Γ. Θεοχαρίδου, Μιχαήλ Δούκας Γλαβάς Ταρχανειώτης (Προσωπογραφικά), *ΕΕΦΣΠΘ* τόμ. Ζ' (Μνημόσυνον Χ. Χαριτωνίδου), Θεσσαλονίκη 1956, σ. 183-206. Πρβλ. και H. Belting - C. Mango - D. Mouriki, *The Mosaics and Frescoes of St. Mary Pammakaristos (Fethiye Camii) at Istanbul*, *Dumbarton Oaks* 1978, σ. 11-22.

49. Βλ. G. Ostrogorsky, *Geschichte des byzantinischen Staates*, München 1963, σ. 403 (= ελλ. μτφρ., τόμ. Γ', σ. 178). Πρβλ. Γ. Θεοχαρίδου, *Μιχαήλ Δούκας Γλαβάς Ταρχανειώτης*, σ. 200.

50. Βλ. Carl Wendel, *Planudea*. (6. Kirchliche Bauten und Bilder in den Gedichten des Planudes), *BZ* (1940) 430. G. Mercati, *Sulla Vita e sulle Opere di Giacomo di Bulgaria*, *Collectanea Byzantina*, τόμ. I, Bari 1970, σ. 102 κ.ε. Ivan Dujčev, *Die Letzten Jahre des Erzbischofs Iakobos von Achrida*, *Medioevo Bizantino-Slavo*, τόμ. I [Storia e Letteratura raccolta di Studi e Testi, 102], Roma 1965, 349-357. Για τον μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Ιάκωβο βλ. και V. Laurent, *Corpus des sceaux de l'empire byzantine*, V, 1, σ. 340, αριθ. 465, όπου και σχετική βιβλιογραφία. Πρβλ. και Alice-Mary Maffry Talbot, *The Correspondence of Athanasius I*, σ. 438-439.

Γ. ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Σημείωμα διαζυγίου

V, φ. 73^v.20

Ἡ νομικὴ παρατήρησις οὐδὲ τὰ τῶν συνοικεσιῶν ἐμπόδια καὶ τὰ τῶν ἀνδρῶν πρὸς τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας ἀδύνατα εἰς εὐνήν εἰς πολλοὺς τοὺς χρόνους παρέτεινεν, ἀλλὰ καὶ ταῦτα εἰς τριετίαν συστείλασα τὸ ἀπ' ἐκείνου βιβλίον ἀποστασίῳ τῷ ἀδυνάτῳ μέρει***.

1.

V, φ. 74

...καὶ ἡ ἐν τούτῳ φήμη περὶ ὑμῶν, ἀποδημούντων ἡμῶν, μᾶλλον δὲ οὐχ ὅτι μέμνησθε μόνον τῆς ἡμῶν ταπεινότητος ὁ τῆς ἀποδημίας οὗτος χρόνος δηλώσειεν, ἀλλὰ καὶ εἰ παρόντα ἐποθεῖτε καὶ λόγον ἐποιεῖσθε τῆς ἡμῶν πατρικῆς κηδεμονίας περὶ ὑμᾶς καὶ δι' αἰδοῦς ἤγετε, κατὰ τὴν ὀφειλήν, τὴν εἰς ἡμᾶς ὑποταγὴν καὶ εὐπειθειαν. ὡς οὐδὲν ἔσται τούτου κρεῖττον καὶ περιφανέστερον σύμβολον ἢ τὸ φαίνεσθαι νῦν ὑμᾶς καὶ μὴ παρούσης αὐτόθι τῆς ἡμῶν ταπεινότητος λόγον ὅτι πλεῖστον ποιουμένους καὶ διὰ μεγίστης φροντίδος ἄγοντας, καθὼς ὑμῖν συνεχῶς ὑπετιθέμεθα, βιοτεύειν ἐν εὐταξίᾳ καὶ νόμοις πνευματικοῖς καὶ χριστιανοῖς ἐπιπρεπούση πολιτεία καὶ καταστάσει, καὶ φιλονικεῖν ἐνταῦθα πρὸς ἀλλήλους τὴν καλλίστην φιλονικίαν, ὅστις ἂν ἄλλος ἄλλον ἐν τούτοις παραδράμῃ καὶ μέχρις ἡμῶν ἀκούση κρεῖττων διαγενόμενος.

Ἡμεῖς γὰρ νῦν ταῖς περὶ ὑμῶν φροντίσι ζῶμεν καὶ τῆς ὑπὲρ ὑμῶν φήμης ἀγαθῆς ἐζηρητήμεθα καὶ τὸν ἐντεῦθεν ἐγγινόμενον κόσμον ἡμῖν (τὰ γὰρ ἡμέτερα πατρικῶς ἴσασι πάντες ὡς οἰκείουμέθα) ἐπιποθοῦμεν μάλα θερμῶς· εἰρήσθω δ' ὅτι καὶ ἐπικτώμεθα ὡς τανῦν γε δὴ ταῦτα· καὶ μου πρὸς τῆς θείας χάριτος ἡδέως τε ἅμα καὶ γενναίως τὸν λόγον ἐπακροάσασθε. κάλλιστα περὶ ὑμῶν καὶ ἀκούειν ἔχομεν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους παρρησιάζεσθαι τε καὶ ἐμφαιδρύνεσθαι τὴν περὶ τὰ ψυχικῶς λυσιτελοῦντα διεξιόντες ὑμετέραν σπουδὴν, τὴν περὶ τὸ θεῖον εὐλάβειαν, τὴν περὶ ἡμᾶς ὑποταγὴν, οὓς λόγοις οἷς οἶδεν ἢ τὰ πάντα καλῶς διοικοῦσα καὶ διεξάγουσα πρόνοια εἰς τὴν ὑμετέραν ψυχικὴν κυβέρνησιν προεστήσατο· ἔτι τε τὴν πρὸς τὴν ἱερωσύνην αἰδῶ, τὸ φιλάλληλον, τὸ φιλόκοινον, τὴν ἐν

12 κρεῖττων] κρεῖττον V 19 παρρησιάζεσθαι] παρρησιάζεσθαι V 23 ἱερωσύνην] ἱεροσύνην V

- V, φ. 74' πνεύματι εὐταξίαν καὶ κοσμιότητα, τὸν περὶ τοὺς θείους ναοὺς πόθον |
 πάσης ἀσχολίας ἀνώτερον, τὴν εἰς τὰς ἱεράς καὶ πανδήμους συνάξεις
 συνδρομὴν τε καὶ ζέσιν φιλόθεον, τὸ φιλόξενον, τὸ περὶ τοὺς πάσχοντας
 συμπαθές, τὴν περὶ τοὺς δεομένους ἐκ τῶν προσόντων μετάδοσιν τἀλλά
 τε πάντα οἷς ἂν ὁ εὐσεβῆς λαὸς καὶ τὴν ἀπὸ Χριστοῦ περιφανῆ κλήσιν
 30 πεπλουτηκῶς κοσμοϊτό τε καὶ χαρακτηρίζοιτο. ταῦτα κλέος ὑμῖν, ταῦτα
 κόσμος πάσης βασκανίας ἀνώτερος. εἰ δὲ καὶ ἡμῖν οὐχ ἥκιστα σὺν ὑμῖν,
 πάντως οὐδεὶς φθόνος ἐφέξει πατέρα τέκνων ἐγκαλλωπίζεσθαι προτερήμα-
 35 σι. τοῦτοις καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἐμφαιδρύνοισθε ἡκαίβαιον, τέκνα ποθεινά τε καὶ
 γνήσια, κὰν τῷ παρόντι νῦν οὐχ ἦττον τῆς ἡμετέρας ἀποδημίας καιρῶ, ὡς
 ἐνταῦθά γε δεῖ μάλιστα γνώμης ἀκλονήτου καὶ λογισμοῦ βεβηκότος ὑμῖν,
 40 ἡνίκα καὶ πλείων ἴσως ἢ τῶν ἀντιπραττόντων δαιμόνων ἐπήρεια, τῶν
 ἐντεῦθεν παγίδων καὶ τῆς παντοίας ἐπιβουλῆς ἀνάλωτοι διαμένοντες καὶ
 ἐν τοῖς θείοις προστάγμασιν αἰεὶ κατευθυνόμενοι τε καὶ ἀλλήλους ὡς ἐ-
 νὸν κατευθύνοντες· ὑμῖν δὲ καὶ μᾶλλον τοῖς τῷ θεῷ κλήρῳ κατειλεγμέ-
 45 νοις πατρικῶς παραηλουμέν τε καὶ παρεγγυόμεθα μάλιστα μὲν ἀντι-
 ποιῆσθαι τῆς ὀφειλομένης ὑμῖν εὐταξίας καὶ καταστάσεως καὶ καθ' ὅ-
 σον οἶόν τε κάλλιστα πρὸς τὰς νενομισμένας συνάξεις ἀπαντᾶν καὶ
 νῆφειν ἐπὶ ταῖς πεπιστευμέναις λειτουργίαις ὑμῖν καὶ συντόμως ἐρεῖν,
 50 ἀριστά τε καθ' ἑαυτοὺς καὶ συμβατικῶς καὶ κοσμίως πρὸς ἀλλήλους
 διάγειν καὶ τοῖς ἄλλοις παρατιθέναι χρηστῆς βιοτῆς ὑποδείγματα.
 "Ἐπειθ' ὡς εἰκὸς προσανέχειν καὶ τῷ τιμιωτάτῳ χαρτοφύλακι τῆς
 καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης καὶ ἀπονέμειν τιμὴν
 τὴν ἀνήκουσαν, τοῦτο μὲν καὶ ὡς ἀνεκαθεν τοῖς πρώτοις τῶν τοῦ κλήρου
 V, φ. 75 συντεταγμένων, | τοῦτο δὲ καὶ ὡς ἀνθ' ἡμῶν ὑμῖν αὐτόθι καταλειφθέντι
 50 συνήθως τοῖς ἀρχαίοις ἐκκλησιαστικοῖς θεοσπίσμασι τε καὶ παραδόσεσιν. ὁ
 δὲ πανάγαθος καὶ παντοκράτωρ Θεός, ὁ πάντων τῶν καλῶν αἰεὶ χορηγὸς
 καὶ πρὸς πᾶσαν ἐπαινετὴν σπουδὴν κατευθύνων καὶ συναρόμενος, καὶ
 ὑμῶν ἀντιλάβοιτο πάντων καὶ ὀδηγήσαι πρὸς τὴν τῶν καλλίστων
 55 προσεπιτείνας καὶ τελειούσθω τὴν εἰς ἅπαν λυσιτελοῦν ὑμετέραν ὁρμὴν τε
 καὶ προθυμίαν διὰ τῆς αὐτοῦ βοηθείας καὶ χάριτος.

2.

- V, φ. 75. 8
P, φ. 232'. 7
- Οἱ ἐν τῇ κατὰ τὴν Θεσσαλονίκην σεβασμίᾳ μονῇ τῇ ἐπικεκλημένη τοῦ
Ἵπομμνήσκοντος ἀσκούμενοι εὐλαβέστατοι μοναχοὶ ἐν Κυρίῳ τέκνα τῆς
ἡμῶν μετριότητος, χάριν, εἰρήνην, ἔλεος καὶ ψυχικὴν σωτηρίαν ἐπεύχεται
ὑμῖν ἢ μετριότης ἡμῶν ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος. οἱ ὑμέτεροι ἀδελφοὶ εἰς
5 Κωνσταντινούπολιν ἀφικόμενοι, ὡς εἰς τινα λιμένα εὐγάληνον, τὸν
ἱερώτατον μητροπολίτην Θεσσαλονίκης, ὑπέρτιμον καὶ ἔξαρχον πάσης
Θετταλίας, ἀγαπητὸν κατὰ Κύριον ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργὸν τῆς ἡμῶν
μετριότητος, προσώκειλαν καὶ πάσης ἄλλης φιλοφροσύνης καὶ δεξιώ-
σεως παρὰ τούτου τυχόντες, γράμματί τε αὐτοῦ πρὸς δὲ καὶ ἡμετέρῳ
10 ἐφοδιασθέντες, ἀπίασι πρὸς τὸν κράτιστον καὶ ἅγιόν μου αὐτοκράτορα.
καὶ παρεγγυᾶται ὑμῖν ἢ μετριότης ἡμῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι μὴ ταραχὰς μετ'
ἀλλήλων ἔχειν καὶ σκάνδαλα, ἀλλ' εἰρήνην ἀγειν πνευματικὴν καὶ
ὁμόνοιαν καὶ ἀγάπην ἀδελφικὴν, ἕκαστον τὸ ἑαυτοῦ μετερχόμενον |
P, φ. 233
15 διακόνημα μετ' εὐλαβείας καὶ φόβου Θεοῦ καὶ μὴ φιλοπρωτεῖν μηδὲ τοὺς
ὑποδεεστέρους τῶν ἐντιμωτέρων κατεξανίστασθαι, ἀλλὰ τὰ οἰκεῖα μέτρα
εἰδότες τὸν τῆς εὐταξίας καὶ μοναδικῆς πολιτείας καὶ καταστάσεως νόμον
V, φ. 75'
καὶ ὄρον καλῶς συντηρεῖν δεῖσθαι τε | συντονώτατον τοῦ Θεοῦ ὁδηγήσαι
τὸν κραταῖον καὶ ἅγιον ἡμῶν αὐτοκράτορα καὶ τῶν λυπούντων ὑμᾶς
θεραπείαν ποιήσασθαι· ἔτι παρεγγυᾶται ὑμῖν ἢ μετριότης ἡμῶν ἀποδιδόναι
20 καὶ τῷ ἐκκλησιάρχῃ ὑμῶν τὴν προσήκουσαν τιμὴν καὶ εὐλάβειαν, ὡς ἂν
καὶ ἀπὸ Θεοῦ χάριν ἔχοιτε καὶ ἀπὸ τῆς ἡμῶν μετριότητος εὐχὴν καὶ
εὐλογίαν. ἢ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

1 ἐπιστολὴ in marg. V σεβασμίαν μονὴν P 2 εὐλαβέστατοι om. P 3 χάριν, ἔλεος, εἰρήνην P ὑμῖν] ἡμῖν P 8 μετριότητος] ταπεινώτητος s. scr. μετριότητος P 11 παρεγγυᾶτε P 13 ἀγάπην ἀδελφικὴν] ἀγάπην πνευματικὴν s.l. ἀδελφικὴν P 15 ἐντιμωτέραν P 16 ἰδότες P 19 ποιήσασθαι, ὅτι παρεγγυᾶται P 22 Θεοῦ καὶ τὸ ἔλεος P.

3.

- V, φ. 75'. 6
- Κράτιστε, θεόστεπτε, θεοκυβέρνητε καὶ θεοδόξαστε δέσποτά μου,
ἅγιε βασιλεῦ, ἔργον ἔμμονον ἔχοντες τῆς ἀγίας βασιλείας σου ὑπερεύχε-
σθαι, κὰν τοῖς πρὸς αὐτὴν δὲ γράμμασιν ἔθος προανατάττειν εὐχὰς, τοῦτο
ἀποπληροῦντες καὶ νῦν δεόμεθα τοῦ Θεοῦ χορηγεῖν τῇ ἐξ αὐτοῦ βασιλείᾳ
5 σου δύναμιν 'ἐξ ἀγίου αὐτοῦ κατοικητηρίου' καὶ ἐνισχύειν κατὰ τε τῶν
ὀρωμένων καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν καὶ ἐμπιμπλᾶν πνευματικῆς εὐφροσύνης

καὶ θυμηδίας, προστιθέναι δέ σοι καὶ τῷ τῆς ζωῆς χρόνῳ ἡμερῶν πλήθος
καὶ τὸ ὑπήκοόν σοι ἐπαύξειν προσθήκαις ὀλοκλήρων ἔθνῶν, ὡς γινώσκε-
σθαί σε τῷ τε πλήθει τῶν ὑπηκόων καὶ ταῖς ἄλλαις εὐτυχίαις καὶ ἀρεταῖς
10 τῶν προβεβασιλευκότων πάντων ὑπέρτερον. πρὸ συχνῶν ἡμερῶν ἤδη
σεπτὸν πρόσταγμα τῆς ἐκ Θεοῦ βασιλείας σου ἐπέμφθη ἡμῖν περὶ τοῦ μή-
τινος πρὸς ἡμῶν ἀξιοθῆναι παραδοχῆς, εἴ γε ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν Θεσσαλονί-
κην σεβασμίας μονῆς τῆς τοῦ Ἵπομιμνήσκοντος ἐπικεκλημένης ἀναδρα-
μόντες τινὲς μοναχοὶ κατὰ τοῦ καθηγουμένου σφῶν αὐτῶν λέγοιεν. καὶ
15 ὅτου χάριν ἡμῖν τὸ τότε ταῦτα δεδήλωται, οὐ δεδυνήμεθα συμβαλεῖν, ἀλλ'
οὐδὲ πρὸς ἡμᾶς τινες τῶν μοναχῶν ἀνεδήμησαν, νῦν δὲ ἐπεδήμησαν, καὶ
ὦν ἔνεκα ἐπεδήμησαν εἰς προσκύνησιν τῆς ἐκ Θεοῦ βασιλείας σου
V, φ. 76 ἀνατρέχοντες, αὐτοὶ ἀνενεγκοῦσι. καὶ δεόμεθα καὶ ἡμεῖς εὐμενείας τε | τῆς
παρὰ ταύτης ἀξιοθῆναι τοὺς μοναχοὺς, καὶ τινα αὐτῶν τοῦ λυποῦντος
20 θεραπείαν γενέσθαι, ὡς μήτε τὴν μονὴν ἀπόλλυσθαι μήτε ψυχικὴν βλάβην
καρποῦσθαι τὸν τὰ ταύτης ἀποφερόμενον· τοὺς γὰρ μεγάλους καὶ κατὰ
κόσμον περιφανεῖς ἐπ' εὐεργεσία καὶ παντοία φιλοτιμία ἰδιοποιουμένους
οἴδαμεν σεβασμίαν μονὴν, οὐ μὴν γε ἐπὶ λύμῃ καὶ ἀπωλείᾳ, οὐδὲ ἐπὶ τοῦ
κατ' ἀρχὴν ἐθέλειν, οὐ τῶν σωματικῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν πνευμα-
25 τικῶν, καὶ μοναχοὺς ἀνακρίνειν καὶ καθηγουμένους προβάλλεσθαι καὶ
τάλλα πράττειν ὅσα μόνοις τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐφεῖται, ὧν καὶ ἀπαλλαγῆναι
τὴν τοιαύτην μονὴν σὺν τοῖς μοναχοῖς δεόμεθα καὶ αὐτοί, ὡς ἂν καὶ τοὺς
ὑπὲρ τούτου στεφάνους ἢ ἀγία βασιλεία σου ἐκ χειρὸς τοῦ ταύτην
βασιλεύσαντος Θεοῦ δέξαιτο, ὅς καὶ χαρίσαιτο ταύτῃ σὺν τῇ ἐπιγεῖῳ καὶ
30 τὴν οὐράνιον βασιλείαν.

13-14 ἀναδραμόντες] ἀνδραμόντες V 23 ἀπολεία] ἀπολεία V 25 προβάλλεσθαι] προβάλεσθαι V 26 τάλλα] τάλλα V

4.

Σημείωμα διαζυγίου

V, φ. 76. 11

Παρέστη τῷ ἐκκλησιαστικῷ σεκρέτῳ καὶ ὁ τὴν ἐπωνυμίαν Τριχᾶς Γεώργιος, τοιάνδε τινὰ τὴν ἔγκλησιν κατὰ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς ποιησάμενος. διηγεῖται γὰρ τῇ γυναικὶ ἀντιπαραστάς*** ὡς πρὸ χρόνων ἔλαβεν αὐτὴν εἰς γυναικα πρώτῳ συνοικεσίῳ καὶ λαβῶν οὐκ ἔσχε συντηρήσασαν

- 5 αὐτῶ τὰ τῆς κοίτης ἀμίαντα· συμφθίρεται γὰρ καὶ μοιχᾶται ἀνδράσιν ἐρασταῖς καὶ ἐρωμένοις αὐτῆς καὶ ταῦτα διαπραττομένη οὐ λήγει ὀπωσοῦν τῆς κακίας. κἀντεῦθεν καὶ χρόνος ἕκτος ἤδη ἐξ ὅτου δὴ ἀπ' ἀλλήλων δίστανται καὶ μηδαμῶς ἐπὶ μιᾷ συναχθέντες οἰκία. ἀκούει τοιγαροῦν τῶν λεγομένων ἢ γυνὴ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς καὶ παρευθὺς μηδὲν ὑποστειλαμένη ἐν
- 10 ἐπηκόῳ πάντων συνωδᾷ τῶ ἀνδρὶ καὶ αὐτὴ ἔφησεν, ὡς ἐπὶ τούτοις τοῖς ἔτεσι μηδαμῶς αὐτῶ συνοικήσασα· πολλοῖς γὰρ καὶ οὐχὶ ἐνὶ ἀνδράσι μεμοίχευται. ταῦτα παρὰ τῆς γυναικὸς ἀναφανδὸν ἀκηκοότες, (ἰδοὺ κατὰ πάντα λόγον εἰκότα τὸ δίκαιον) καὶ διὰ τοῦ παρόντος ἐκκλησιαστικοῦ διαζευκτηρίου γράμματος διαζευγνύομεν ἀπ' ἀλλήλων αὐτούς, καὶ πρὶν
- 15 διεσθηκότας ἐπὶ τοσοῦτοις καιροῖς. ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον διαζευκτήριον γράμμα γερονός τῶ ἀνδρὶ ἐπιδέδοται εἰς τε δῆλωσιν καὶ ἀσφάλειαν μηνὶ καὶ Ἰνδικτιῶνι τοῖς ἀναγεγραμμένοις.

7 ἕκτος] ἕκτος V

5.

Για την έκδοση του κειμένου βλ. σημ. 8 εδῶ.

6.-7.

Για την έκδοση των κειμένων βλ. σημ. 9, 10 εδῶ.

8.

V. φ. 78'

- Στερρὰ πάντως ἡ οἰκοδομία ἐπὶ στερρῶ τῶ θεμελίῳ γενήσεται καὶ οἱ τῆς οἰκοδομῆς λίθοι ὡς ἐπὶ ἀκρογωνιαίῳ λίθῳ τῇ ἀσφάλτῳ προσπαγέντες ἀνωφορομένην τὴν οἰκίαν ἐργάσονται. καὶ ἡμεῖς τοῖνον καθ' ὄρισμὸν τοῦ παναγιωτάτου ἡμῶν ἀθέντου καὶ δεσπότης τῆς θειοτάτης
- 5 ἀρχιεπισκοπῆς Θεσσαλονίκης, ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου κυροῦ Ἰακώβου, τὴν τῆς ὑπ' αὐτὸν χώρας ποιούμενοι ἀναθεώρησιν, ἐπεὶ εὖρομεν τὸν ἀπὸ χωρίου τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων εὐλαβέστατον ἱερέα κυρὸν Δημήτριον

1. Για τα αγιωνύμια των Ἁγ. Ἀποστόλων στη Χαλκιδική βλ. Fr. Dölger, *Aus den Satzkammern*, σ. 35, 67· 9, 22/3· 37, 92· 52, 29/30.

τὸν Κοντὸν ὕδρομύλωνα ἐπὶ ἀνακάμψει κατέχοντα ἐν τοῖς δικαίαις τῆς
 μητροπόλεως ἐν τῇ Ποταμίᾳ² καὶ τῇ Αὐλαίᾳ³ καὶ ἐνεφάνισεν ἡμῖν τὰ τὴν
 10 ἐπὶ τούτῳ δεσποτεῖαν θεμελιούντα αὐτῷ ἀρχιεπισκοπικὰ σιγίλλια τοῦ ἐν
 ἀρχιερεῦσι μακαριωτάτου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, τοῦ Μεσοποτα-
 μίτου ἐκείνου δηλονότι⁴, ἀκολουθῶς τοῦ κυροῦ Ἰωσήφ⁵ καὶ ἐπομένως ἐν
 ὑστέροις τοῦ Γλυκέος κυροῦ Βασιλείου⁶, παρακλήσει τοῦ αὐτοῦ ἱερέως ἐπὶ
 τῷ παρ' ἐκείνων θεμελίῳ τὴν οἰκοδομὴν τῆς κατοχῆς καὶ νομῆς καὶ
 15 δεσποτείας τοῦ ἀναγεγραμμένου ὕδρομύλωνος τῷ δεδηλωμένῳ ἐπιχωρη-
 γοῦμεν τὰ ἀτελῆ ταῦτα γραμμάτια ὡς λίθους ταῖς προλαβούσαις ἀρχιερα-
 τικαῖς ἀσφαλτώσει προσηγνύματα, δι' ὧν ἀμφοτέρων γραφῶν ἀπαρά-
 τρεπτος ἐσεῖται τούτῳ ἢ τοῦ ὕδρομύλωνος κατοχῆ καὶ ἀμετακίνητος,
 ὀφείλοντος ἐτησίως διδόναι πρὸς τὴν ἀγιωτάτην μητρόπολιν τὸ τετα-
 20 γμένον αὐτῷ ποσὸν ἀκαταφρονήτως. ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ ἡ παροῦσα παρ'
 ἡμῶν τεθεῖσα γραφὴ ἐπεδόθη τῷ ἀναγεγραμμένῳ ἱερεῖ, μνηὶ (vacat).

10 σιγίλλια] σιγίλλια V 10, 15 δεσποτεῖαν, -ας] δεσποτίαν, -ας V 15 ἐπιχωρηγοῦ-
 μεν] ἐπιχωρηγοῦμεν V

2. Για την τοπωνυμία βλ. Actes de Lavra IV, 91 III 15· 109, 222· 122, 9, 44, 45
 ~ 121 n. 406.

3. Ὁ.π., 108, 578· App. X 25 ~ 81 n. 117.

4. Πρόκειται για τον Κωνσταντίνο Μεσοποταμίτη, βλ. V. Laurent, La
 succession épiscopale de la métropole de Thessalonique dans la première moitié du
 XIIIe siècle, BZ 56 (1963) 285-292.

5. Ὁ.π., σ. 293-295.

6. Ὁ.π., σ. 295.

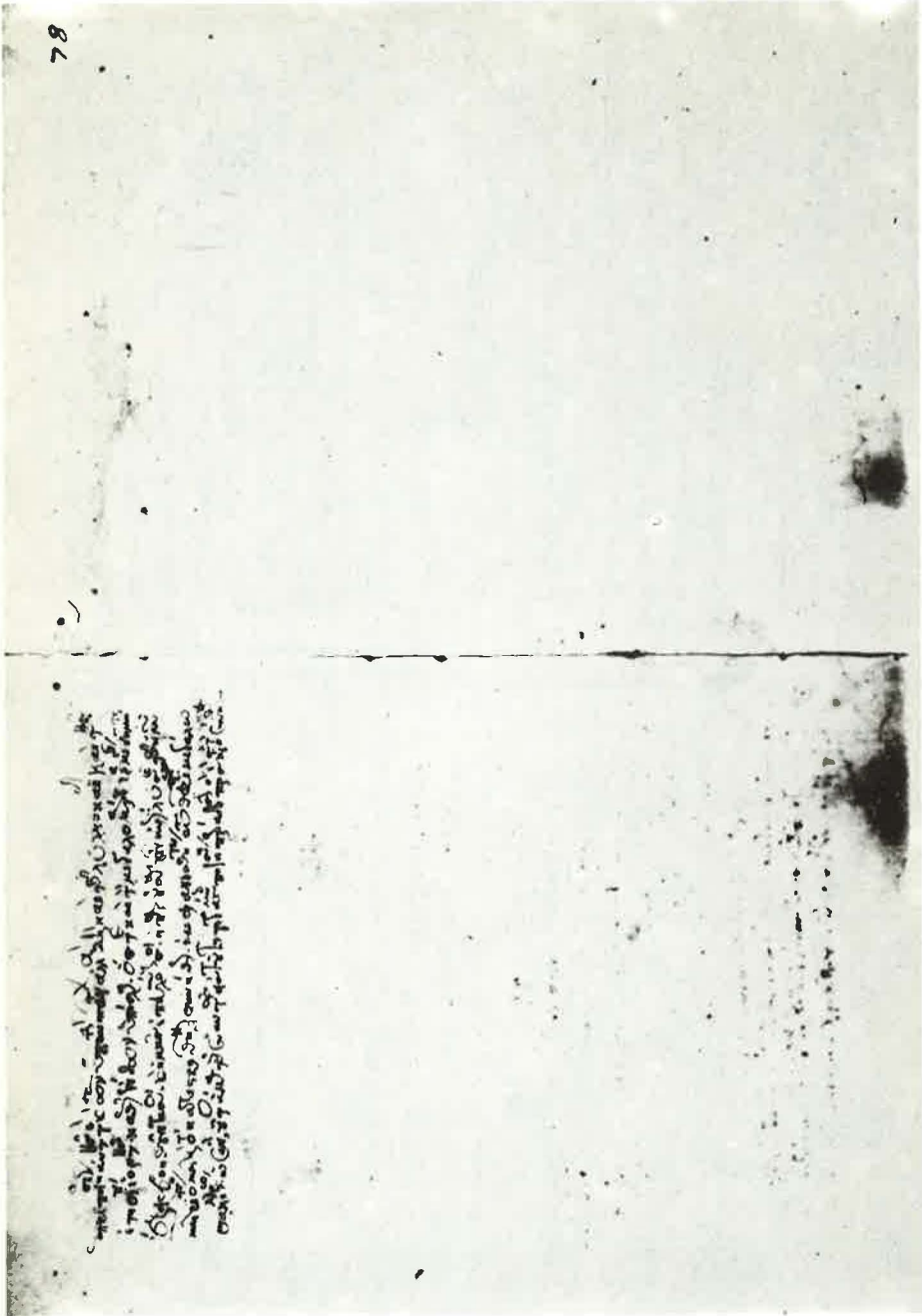
9.-10.

Για την έκδοση των κειμένων βλ. σημ. 13, 14 εδῶ.

... αὐτῶν τῶν ἀποστόλων ὁ ἴδιος ...
 ... ἐξ ὁσίων ἀποστόλων ὁ ἴδιος ...
 ... πρὸς τὸν ἰσχυρὸν ...
 ... ἰσχυρὸν ἀποστόλων ...
 ... ἐξ ὁσίων ἀποστόλων ...
 ... πρὸς τὸν ἰσχυρὸν ...
 ... ἰσχυρὸν ἀποστόλων ...
 ... ἐξ ὁσίων ἀποστόλων ...
 ... πρὸς τὸν ἰσχυρὸν ...
 ... ἰσχυρὸν ἀποστόλων ...
 ... ἐξ ὁσίων ἀποστόλων ...
 ... πρὸς τὸν ἰσχυρὸν ...
 ... ἰσχυρὸν ἀποστόλων ...

... αὐτῶν τῶν ἀποστόλων ὁ ἴδιος ...
 ... ἐξ ὁσίων ἀποστόλων ὁ ἴδιος ...
 ... πρὸς τὸν ἰσχυρὸν ...
 ... ἰσχυρὸν ἀποστόλων ...
 ... ἐξ ὁσίων ἀποστόλων ...
 ... πρὸς τὸν ἰσχυρὸν ...
 ... ἰσχυρὸν ἀποστόλων ...
 ... ἐξ ὁσίων ἀποστόλων ...
 ... πρὸς τὸν ἰσχυρὸν ...
 ... ἰσχυρὸν ἀποστόλων ...
 ... ἐξ ὁσίων ἀποστόλων ...
 ... πρὸς τὸν ἰσχυρὸν ...
 ... ἰσχυρὸν ἀποστόλων ...
 ... ἐξ ὁσίων ἀποστόλων ...
 ... πρὸς τὸν ἰσχυρὸν ...
 ... ἰσχυρὸν ἀποστόλων ...

Pliv. 2. Vat. gr. 1891, φ. 74^v-75.

Πιν. 5. Vat. gr. 1891, φ. 77^v-78.

